

Egy koszorún nem volt szalag

Ivan Ivanji

A hosszú asztal most ravatal volt. És az a szögletes, merev, riasztó valami a takaró alatt: Darkó.

Nem egyszer mondták neki, hol nyíltan, hol burkoltan:

— Hogy tudsz együtt élni egy ilyen vén emberrel?

S enyhe gúnnyal vájkáltak tovább:

— Ha már így van, miért nem vesz el?

A háta mögött, titkon:

— Megfogta magának az öreget. Kiszívja az erejét, s a pénzét is elszedi.

Erre azonban nem számított. Számított? Milyen kíméletlen szó! Vagy ... talán ... tudata mélyén mégis számított? Ezt is tőle tanulta, hogy kutasza a szavak értelmét, mérlegelje a jelentés árnyalatait, elmerüljön saját gondolataiba.

Viszont ez ravatal. Itt nincs többé segítség. Bele kell törődni: Darkó halott.

— Talán jobb is magának, hogy így történt — mondotta neki reggel valaki, de aztán mégis meglepődött a lány fagyos mosollyal keretezett válaszában:

— Igen, igen. Talán jobb is így számomra.

Jobb? Mi az: jobb? Mert ez a „jobb” túlságosan is fájdalomízü. Jó és fájdalom ... Semmi közük egymáshoz, de ha a jót fokozzuk, közel kerül a fájdalomhoz.

— Nem ártana, ha lefeküdnél egy kicsit. Semmi értelme, hogy állandóan itt ácsorogj.

Szó sincs róla, Nenádnak igaza van. S különben is ma mindenkinek szót fogadott. Valóban több volt ez számára, mint amennyit elbírt? Vagy éppen ez adott neki erőt ahhoz, hogy — noha a legfiatalabb volt — a helyzet ura maradjon?

— Látogatók jönnek, Nenád, valakinek itt kell lennie. Ittmaradnál?

Nem esett nehezére tegezni Darkó barátait, pedig tíz-tizenöt évvel, sőt még ennél is többel idősebbek voltak nálánál. Volt ebben a tegezésben valami játék, de benne volt a korosabb férfiak vágya is, hogy összefonódjanak

a lány nem egészen húszéves korával, meg a lánynak az a kívánsága is, hogy úrrá legyen a harcosok, vezetők, nagytestű, bajszos férfiak fölött.

Most mintha óvatosabban hangzott volna Nenád szájából a tegezés:

— Mi mást csinálhatsz? Úgy sem csak a barátai jönnek búcsút venni tőle. Orvos volt... Az emberek azt hiszik, kötelességük eljönni, virágot hozni. Menj csak nyugodtan. Feküdj le, én itt maradok.

Úgy járt-kelt a lakásban, mintha a saját házában volna, pedig nem is olyan régen van itt. Diákszobája kisebb volt, mint a cselédszoba ebben a lakásban, amelyben nem is volt állandó háztartási alkalmazott, a takarító-asszony is csak hetenként háromszor járt be. Darkó nem rendelt odahaza.

— Miért ne lennél a feleségem? — kérdezte többször is, különösen az utóbbi hetekben.

Hát valóban lehetséges, hogy az egész csak fél évig tartott?

A kérdés mindig tréfának hangzott egy kicsit, s ő minden esetben úgy is válaszolt rá, mondván, hogy ezse ágában sincs.

— Hát téged csak azért szerethet valaki, hogy hozzáméjjen a lakásodhoz, meg az operaházi páholyodhoz?

Darkónak sohasem fordult meg a fejében, hogy érdeklődjön, hogyan él a lány, amikor nincsenek együtt. Különben is más dolog kérdezni és más: firtatni valamit.

— Hogy vagy?

— Jól.

— Mit csináltál?

— Tanultam.

— Egyáltalán ettél ma valamit?

— Ettem. (Ez az „ettem” burekot és joghurtot jelentett.)

Elkerülték az igazságot. Mindig csak oldalt fordultak feléje, szembe vele sohasem. S még így is beleütköztek a megszokások falába.

— Darkó doktor szeretője!

Jól tudta, hogy a kolleganői ennél sokkal csúnyábbat is mondanak róla.

— Cukorfalát vagy, de nem szabad ennyit magolnod. Fáradtnak látszol.

Pár perc múlva hozzátették:

— Nem is tudom, ki mondta, hogy tegnap este az Avalán látott. Jó neked, én még sohasem jártam ott.

En azonban — legalább én — tudom, hogy nem úgy volt, ahogyan gondolták. Nem és nem! Azért sem! Pedig a legnagyobb marhaság, hogy nem úgy volt. És ő? Darkó? Sohasem kérdezte meg a férfit, mit gondol. Megszokta, hogy kitalálja, elképzelje a dolgokat.

— Miért nem veszed el azt a lányt? Különben igazad van! Öreg napjaidra nem akarsz szarvakat viselni. Fölöld le a tejet, csak szedd le a fölét, amíg lehet.

Lehet, hogy azt gondolta, nem akarja lekötni ilyen fiatalon. Lehet, hogy így gondolkozott: hagy csak, a te utad meg az ő útja nem egy irányba vezet. Örülj neki, hogy addig is veled van, amíg másfelé nem kanyarodik. Szívedből, szíveddel háláld meg neki, ne ajándékokkal. Durvaság volna. Ne bánts meg. Valóban: a keze olyan jó volt, amilyen csak a sokat tapasztalt kéz tud lenni, és olyan békés, megnyugtató, amilyen csak a harcot járt ember keze lehet. S érzékeny, mint a sebészé. Vagy a szobrászé.

A redőnyök le voltak eresztve. A nap makacsul betört a réseken, s alkalmat adott a porszemeknek, hogy látható táncot ropjanak.

Ezen a heverőn feküdtek néhány nappal ezelőtt? És ugyanezeket a porszemeket nézték? Ugyanezeket? Azóta a porszívó kétszer végigpásztázta a szobát, és villamoserővel, szavatoltan beszippantott minden porszemecskét, ezek azonban mégis olyanok, persze, ugyanolyanok, s a levegő is ugyanolyan, nyilvánvaló, csupán az a kéz, amely akkor olyan jó volt, tartozik

most valamilyen tárgyhoz, amely most ott fekszik — igen, így mondják — a ravatalon. Azon a napon nemcsak a keze beszélt hozzá, a szavai is neki szóltak:

— Kedves vagy.

Nem szokott ilyen kijelentéseket tenni. Inkább szórakozásról beszélt, a munkájáról, igen, a lány ruháiról, és néha arról is, milyen, milyennek látja. Aznap azonban ezt mondta:

— Kedves vagy.

A lány hallotta, tudta, hogy komolyan beszél, nem tréfál, nem ugratja — és várt.

— Csak hát túlságosan komoly vagy.

Olyan bizonytalan volt! Pedig nem ilyeneknek ismerte. Bizonyára kevesebb volt benne az anyai ösztön, mint a magakorú, s ezért nem volt terhes számára a férfi mindig jelenlévő ereje. Ezért nem hiányzott neki, hogy néha kényeztesse a férfit. Tulajdonképpen csak őt kényeztették, neki kedveskedtek, s talán ezért is volt kemény, hűvös, öreges is egy kicsit, de most, hogy megérezte a férfi bizonytalanságát, amikor szükség volt a gyöngédségére, elárasztotta ez az érzés, egész gyöngédség-hullám tört a jóságos kéz és a levegőben kutató, bizonytalankodó hang felé.

— Ott, az íróasztalban van a végrendeletem. Hátha szükség lesz rá egyszer. Valakinek tudnia kell róla.

Hallgatott. A férfi is csendben volt egy ideig.

— Valakinek tudnia kell róla, azért mondom.

Miért volt ilyen tétova? A lány már szinte tehernek érezte a szívében fölgyülemlett gyöngédséget.

— Bocsáss meg, kedves.

S ezzel be is fejeződött.

Később bement a fürdőszobába. Lezuhanyozta magát. Sokáig tartott, mire megengedte a férfinak, hogy nézze. Ebbe egyezett bele a legnehezebben. Az, ami csukott szemmel történt, nem volt nehéz. Lehúnyt szemmel azonban nem lehet mosakodni. Szerette testén érezni a hűvös víz érintését, és a szappan nyomán csúszóssá váló bőrének simaságát. És szerette saját kezének simogatását a testén. Az ő keze keskenyebb volt, és mindig hűvösebb, mint a férfié. S ez a keskeny, hűvös kéz nem egyszer éppen úgy, olyan megnyugtatólag hatott testére, mint a hideg víz és a szappan. Kívánta magán érezni a saját kezét, és szégyellte ezt az érzést. Később mégis engedett a férfi kérésének, mert — mert mindig olyan kedvesen, gyöngéden tudta kifejezni, amit kívánt. De akkor is nézte a férfit, amint a fehér ajtófélfának támaszkodva bámulta minden pórusát. Becsületes volt önmaga iránt, nem csalt, nyíltan nézett a férfi szemébe, nem tetette magát, hogy nem látja, tudomásul vette, hogy jelen van, és ennek ellenére mosakodott. Jólesett neki azonban, hogy a férfi sohasem tett célzást, hogy — mondjuk — bezappanozná a hátát. Tudta, jól tudta, hogyan lehet elkerülni az ízetlenkedést. Megelégedett azzal, hogy jelen lehetett. Igazán megértő volt.

— Valakinek tudnia kell róla.

Természetesen.

Nenádnál voltak tegnap este. A férfiak kártyáztak. Az asszonyok nehezen találtak számára is közös beszédtemát. Kénytelen-kelletlen színházról kezdtek beszélni, majd az egyetemről, a tanulásról esett szó. Tisztes polgári nyelven.

— Polgár elvtársak — így emlegették Darkóval az effajta embereket. Meg is örült hát, amikor Darkó úgy fél tíz tájban feléje fordult:

— Menjünk?

— Mi van veled? Nem jól vagy? Agyonfárasztod magad!

A lány — ahogy szokta — hallgatott. Csak akkor lepődött meg, amikor Darkó, az utcára érve, taxi után nézett. Máskor mindig azt mondta, hogy

szeret járkálni az esti utcákon. A taxiállomáson egyetlenegy autó, egy kiszolgált öreg Ford állt. Várta, hogy a férfi tréfás megjegyzést tesz a rozszant kocsiára, vágyott egy derűs szava után. S ekkor vette észre arcának kemény feszülését. Megfogta a kezét, és eszébe jutott a délután, a porszemek tancától látható napsugarak.

Szilárd léptekkel ment a szobába, amelyben a ravatal állt. A koszorúk illatának már súlya volt. Odalépett a gyertyákhoz, tett-vett valamit.

— Nyilvános helyen kellett volna fölgravataloznunk. A tisztí otthonban. Nem is tudom, hogyan történt, hogy minden ilyen szerény... Pedig megérdemelte volna.

Nenád észrevette, hogy a lány nem hallgat rá. De azért unszolta:

— Miért nem fekszel le?

— Dolgom van, láthatod. Különben, ne törődj velem.

Azután mégis visszatért a másik szobába. A heverőhöz, a napsugarakhoz, a porszemekhez. Ahogy tegnap este hazaértek, a férfi megkérte, hogy vesse meg az ágycát. És, habár ennél többet nem mondott, a lány megértette, hogy komoly a dolog. Keveset beszéltek.

— Kinek telefonáljak? — Csak ennyit kérdezett.

— Petrovićnak meg Repernek. A telefonkönyvben megtalálod a számukat.

Nem kérdezte, miért hív idegen orvosokat, az iránt sem érdeklődött, miért hívat kettőt. A férfi dolgozószobájából telefonált. Azután széket húzott a heverő mellé, és nyíltan megkérdezte:

— Mi bajod van?

— A szívem.

— Sohasem beszéltél róla.

— Tífuszom volt.

— Ezt tudom.

— A tífusz sokszor tönkreteszi a szívet. Hanem, keresd elő az orvosi táskámat. Ott van a dolgozószobámban.

Nem mondta, hogy „kérlek” vagy „légy szíves”. Fél év? Egy élet. De nem ez a fontos. Figyelmesen nézte, amint óvatosan injekciót adott önmagának.

Megérkezett a két orvos. Észrevette, hogy Darkó — pedig csaknem mindenkit tegezett — ezeket „kedves kollégának” szólította, és mindkettőt magázta. Gondosan megvizsgálták, előbb az egyik, majd a másik, meghallgatták az ő diagnózisát is; csóválták a fejüket. Azután a heverőhöz húztak két karoszéket. Felőle senki sem kérdezősködött. Jelen volt, háziasszony-e, lány-e, asszony-e — mindegy. Pálinkát szolgált föl, aztán meghúzódott a sarokban. A férfiak a mentőállomásról beszélgettek, s a nemlétező mentőautókról. Csupa olyan dologról, ami őt nem érdekelte.

— Elnézésüket kérem, hogy fölöslegesen fárasztottam önöket! — mentegetőzött Darkó végül.

— Ugyan, ugyan, kedves kolléga. De hiszen természetes — szabadkoztak illedelmesen mindketten.

Úgy látszott, minden rendben volt. Akkor is, amikor ő kiment az előszobába, hogy behozza a két orvos felöltőjét, s akkor is, amikor magukra vették kabátjukat. Darkó a heverőn ült, teljesen egészségesnek látszott, de ami ezután történt — Darkó teste görcsösen összerándult, eldőlt az ágyon, doktor Reper odaugrott hozzá, doktor Petrović kapkodva nyitotta föl a táskáját, mindketten buzgógn dolgoztak Darkó testén, mélyen a szívébe szúrták egy injekciós fecskendő tűjét — mindez természetellenesnek, logikátlanak látszott, torzán, nevetségesen hatott. A lány továbbra is ott állt a sarokban, ahol egész idő alatt meghúzódott, és nem fogta föl, hogy Darkó halott, s mindaz, amit a két orvos csinál, már csak formáság, és doktor Petrović is inkább csak a rend kedvéért kérdezi meg:

— Hívjunk mentőkocsit?

— Minek? Nincs értelme, kollégám. Csak fölösleges kellemetlenséget okozunk itt is, meg a kórházban is. Inkább hívjunk még valakit ide.

Futkosás, telefonálgatás, és senki sem kérdezte meg tőle, miért is van ott, és tulajdonképpen kicsoda. Nenád valóban hasznossa tette magát, mindent elrendezett, értesített mindenkit. A lány, otthon tett-vett, kávéfőzött, szendvicseket csinált, időnként azonban egyre csak egy szót ismételt magában: ravatal. Az asztal most ravatal volt, s az a valami rajta Darkó. S ezt szüntelenül ismételnie kellett.

— Kérlek... — Persze megint Nenád. — Elintéztük a temetést. Holnap délelőtt tíz órakor lesz. Most már valóban nincs értelme, hogy másutt ravalozzunk föl. Innen temetjük. Mindent elrendeztem. Távirotasztál a nagybátyjának? — Ezt a kérdést tétovázva tette föl, nyilván tagadó választ várt, készen arra, hogy napirendre térjen a dolog fölött.

— Még reggel sürgönyöztem. O az egyetlen rokona.

— Úgy látszik, tényleg ismered Darkó minden ügyes-bajos dolgát.

— Ismerem.

— Hát akkor... de majd később beszélünk erről. Csak ez múljon már el. Azt hiszem, helyesen teszem, ha az ő nevében intézkedem, hiszen földiek voltunk és... mindig jóbarátságban éltünk...

Az előszoba ajtaja megcsikordult.

— Ráérünk erről később is beszélni. Nézd meg, ki jött.

Szót fogadott neki. A napsugárral teli szobában most nem látszottak a porszemek.

— Hagyott végrendeletet.

Bement a dolgozószobába, kihúzta a fiókot. Lepecsételt boríték volt benne. Fölvette az asztalról az öngyújtót, és a cserépkályhához lépett.

— Kimaradt a jóból, mint... Meghalt, mielőtt a nyakába varrhatta magát. Úgy kell neki!

Tisztán hallotta, kolléganői nevetését. Arcukat is látta.

— Jaj, édesem, hát hogy történhetett ez veled? Erős, egészséges, fiatal ember és... vége. Mennyivel volt idősebb nálad? Csak tizenhat évvel? Ccccc!

Es hallotta a ki nem mondott kérdést is:

— S mi volt neked mindebből? Az az esőköpeny, meg az a kis selyemruha? Csak? Szegénykém...

Meggyújtotta a borítékot. Ismerte Darkót. Másnak úgy sem beszélt a végrendeletről. Egy pillanatra mégis megijedt. Szabad ezt tennie? Biztos, hogy mindenét ráhagyta? Különben nincs joga elégetnie. Hátha hagyott valamit a Pártra, valamilyen egyesületre, kórházra.

— Az íróasztalban van a végrendeletem.

Nézzé meg, olvassa el? Szükségtelen. Fél év? Egy élet?

— Talán jobb is magának, hogy így történt.

— Igen, igen. Talán jobb is így számomra.

Kezébe fogta a papírvágó kést, és beljebb lökte a borítékot a kályhába, hogy a sarka is elégjen. Szóljon Nenádnak, mielőtt elmegy? Illenék. Törődik is vele, mi illik, mi nem. De hiszen Nenád azt sem tudja, mi hol áll a házban! Boldoguljon, ahogy tud. Hátha azt hiszi, hogy valamit magával vitt? Higgye! Eppen annyira nem számít, mint ahogyan az se fontos, amit a lányok mondanak róla: „Kimaradt a jóból...” Az a valami ott kinn, nem Darkó. Nyugodtan mondhatja, hogy Darkó nincs többé. Nyugodtan és határozottan mondhatja. Nem: embólia. Nem: tifusz utáni agónia pectoris. Nem: hirtelen meghalt. Hanem egészen egyszerűen, biztosan, cáfolhatatlanul: Darkó nincs többé. Fél év? Egy egész élet?

Szofka nagysám csodálkozva tapogatta a köpenyt, meg a ruhát.

— Bizományba, kiscsibém? Mi ütött magához, ilyen szép holmit...

— Kérem! Mennyit ér?

— Hát várjunk csak... A köpenyért megkaphat öt-hatezret, esetleg többet is. A ruha... finom anyag.. hármat biztosan megér. A maga helyében, kisasszony, én nem adnám el. Ha újat akar venni, kétszer annyit kell fizetnie...

— Adjon ötezret az egészért.

Szofka nagysám elhallgatott. Ilyen alkalmat nem lehet elszalasztani.

A virágkereskedésben még könnyebben ment. Azok az emberek, akiknek minden nap a halállal van dolguk, nem szoktak csodálkozni.

— Meglesz, kérem, meglesz. Nagyon szép koszorút készítünk ötezerért. És mit írjunk rá, kérem?

— Mire?

— A szalagra.

Erre nem gondolt. Darkó meg ő valóban nem sokat beszélgettek.

— Nem kell. Nem kell szalag. Anélkül is lehet hoszorú, nem? Csak sok élővirág legyen benne.

A halállal foglalatосkodó emberek mégis elcsodálkoztak az élővirágból font, szalagtalan koszorún. A többiek, a barátok, elvtársak és polgárok azonban észre sem vették. Sok szalagos koszorú volt ugyanis.

Bodrits István fordítása

